

9472

СВ. ОТЦЯ ПІЯ ХІ

ЕНЦИКЛІКА

ПРО

ХРИСТІЯНСЬКЕ ПОДРУЖЖЯ

(DE MATRIMONIO CHRISTIANO)

2-е ВИДАННЯ

Л Ъ В І В

1 9 3 7

НАКЛАДОМ ГРЕКО-КАТ. МИТРОПОЛИЧОЇ КОНСИСТОРІЇ

10

СВ. ОЦЯ ПІЯ ХІ

ЕНЦИКЛІКА

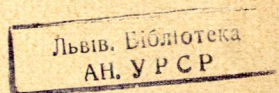
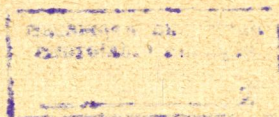
ПРО

ХРИСТІЯНСЬКЕ ПОДРУЖЖЯ

(DE MATRIMONIO CHRISTIANO)

2-е ВИДАННЯ

114431

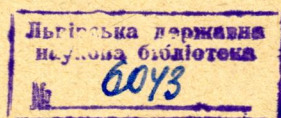

Л Ъ В І В

1 9 3 7

НАКЛАДОМ ГРЕКО-КАТ. МИТРОПОЛИЧОЇ КОНСИСТОРІЇ

234-202.132

Енцикліка

ДО ДОСТОЙНИХ БРАТІВ ПАТРІАРХІВ, ПРИМАСІВ, АРХІ-
ЕПІСКОПІВ, ЕПІСКОПІВ ТА ІНШИХ ОРДИНАРІЇВ, ЩО
В МИРІ Й ЄДНОСТІ З АПОСТОЛЬСЬКИМ ПРЕСТОЛОМ:
ПРО ХРИСТІЯНСЬКЕ ПОДРУЖЖЯ З УВАГОЮ НА СУ-
ЧАСНІ РОДИННІ Й СУСПІЛЬНІ УМОВИНИ, ПОТРЕБИ, ПО-
МИЛКИ Й ПРОСТУПКИ.

ІІІ ПАПА ХІ

ДОСТОЙНІ БРАТИ

ПРИВІТ Й АПОСТОЛЬСЬКЕ БЛАГОСЛОВЕННЯ.

Високе достоїнство чистого подружжя можна пізнати, Достойні Брати, з того, що Христос Господь, Син Відвічного Отця, що прийняв тіло грішної людини, хотів, щоб воно в Його всемилостивішому пляні віднови людства було в особливіший спосіб не тільки засадою й основою домашньої, а тим самим і людської спільноти; але, повернувши його до первісного стану Божої встанови, підніс його до гідності правдивої й „великої“ (Єфес. 5, 32) Тайни Нового Завіту й тому поручив усе завідування ним та дбання про нього Своїй Обручниці Церкві.

Та щоб із цієї обнови було можна збирати бажані плоди серед усіх народів усіх часів, треба, щоб найперше людські уми просвітилися правдивою Христовою наукою про подружжя; відтак треба, щоб християнські подруги, за по-

Енцикліка появилася в Актах Апостольської Столиці 31. XII. 1930 (том XXII, ч. 13, ст. 539—592) та починається словами: „*Casti connubii*“. У нас вона була друкована в 1931 р. З вичерпанням накладу появляється це друге видання в новому перекладі. Заголовки під римськими цифрами та на березі додані в перекладі; в оригіналі їх немає.

міччю Божої благодати, що скріплює їхню слабу волю, узгіднили свої думки й вчинки з тим найчистішим Христовим законом та з нього осягнули правдиве щастя й мир для себе й своєї родини.

Та, на жаль, не тільки Ми з цієї неначе Апостольської вартівні бачимо, але й ви самі, Достойні Брати, добачуєте та певно з Нами непомірно болієте над тим, що багато людей, забувши на те Боже діло віднови, або зовсім не засовують собі величної святости християнського подружжя, або безсоромно його заперечують, або, спираючись на засади якоїсь нової фальшивої й дуже переверненої моралі, то тут то там його топчуть. А що ці дуже шкідливі помилки та лихі обичаї починають украдатись уже й між вірних та щораз більше загніжджуватися в їхніх серцях, то й уважаємо за Наш обов'язок, як Христового Намісника на землі та найвищого Пастиря й Учителя, піднести Наш Апостольський голос, щоб повірених Нам овець відстрашити від затроєного корму та, поскільки це в Нашій силі, зберегти їх незаторкнених.

То й до вас, Достойні Брати, а через Вас і всеї Христової Церкви та всього людського роду, Ми постановили заговорити про природу й достоїнство та користі й добродійства християнського подружжя, що силляють з нього на родину та на саму людську суспільність, про помилки, що противляться цій такій важній царині Євангельської науки, про проступки проти подружнього життя та, вкінці, про найважливіші зарадні засоби, йдучи за слідами Нашого пок. Попередника Льва XIII, котрого Енцикліку зперед 50-ох років *Arcanum divinae sapientiae* (10. II. 1880) цим признаємо за Нашу й потверджуємо та заявляємо, що, хоч деякі справи відповідно до обставин і вимог сьогоднішніх часів представляємо дещо ширше, вона все таки не тільки не перестаріла, але й надаліше затримує вповні свою силу.

Отже зачинаючи від тієї Енцикліки, що майже в цілості присвячена обороні Божої встанови подружжя та його таїнственного достоїнства й нерозривної тривкості, признаємо найперше таку тверду й ненарушну основу: Подружжя не встановили ані не відродили люди, але Бог; не люди, але сам Бог, Творець сотворіння, і його Відновитель, Христос Господь, утвердив подружжя законами та його зміцнив і підніс; тому ці закони не можуть підлягати нія-

ким людським поглядам та ніякій противній їм взаємній умові самих подругів. Така це наука св. Письма (Бит. 1, 27—28; 2, 22—23; Мат. 19, 3 і д.; Єфес. 5, 23 і д.), таке постійне й загальне передання Церкви, таке торжественне визначення св. Тридентського Собору, яке словами св. Письма проголошує й підтверджує, що постійна й нерозривна подружжя звязь та її єдність і місце походять від Бога-Творця (Трид. Соб., сес. XXIV).

Та хоч подружжя зо своєї природи є Божої встанови, то все ж і людська воля бере в ньому участь, і то дуже визначну; бо кожне окреме подружжя, як звязь між даним мужчиною і даною женщиною, не повстає інакше, як тільки з їхньої вільної згоди: а цей свободний акт волі, яким одне другому передає й приймає притаманне подружжю право (Код. кан. пр., кан. 1081 § 2), такий необхідний до закінчення правдивого подружжя, що його не може заступити ніяка людська власть (пор. Код. кан. пр., кан. 1081 § 1). Але ця свобода прямує тільки до ствердження, чи ті, що заключували подружжя, мали дійсно намір заключити подружжя з тією саме особою, чи такого наміру не мали; а сама природа подружжя зовсім не підлягає свободі людини, так, що коли хтось раз заключив подружжя, то й звязаний його Божими законами й його суцними прикметами. Бо Ангельський Учитель, розправляючи про вірність і потомство, так каже: „В подружжі не впливає із самої подружньої умови, так, що коли б в умові, що становить суть подружжя, було сказане щось противне, не було б правдивого подружжя“ (св. Том. Акв., *Summa theol.*, р. III, Suppl. q. XLIX, art. 3).

Отже подружжям лучаться душі й зростаються зо собою, і то скоріше й тісніше, ніж тіла, та не тільки змінливим потягом змислів і почувань, а обдуманим і сильним рішенням волі: і з цього зєдинення душ повстає з Божого зарядження свята й ненарушна звязь.

Ця виїмкова природа подружжя, і йому тільки притаманна, ставить його на ціле небо вище не тільки від злуки звірят, що кермуються лише сліпим інстинктом та в яких немає ні розуму ні рішальної волі, але й від тих хитких людських подруж, що то не мають ніякої правдивої й чесної звязи волі та тим самим позбавлені всякого права до домашнього співжиття.

Вже з цього ясно, що законна влада має право й обов'язок заборонити такі мерзенні зв'язі, що противляться розумові й природі, їм перешкоджувати та їх карати; а тому, що йде про справу, що впливає із самої людської природи, то й не менш певне те, що отверто зазначив Наш пок. Попередник Лев XIII (Енцикл. *Rerum novarum.*, 15. V. 1891): „Немає сумніву, що при виборі роду життя кожний може з власної волі вибрати собі одне з двох: або піти за радою Ісуса Христа про дівство, або зв'язатися подружньою зв'яззю. Ніякий людський закон не може позбавити людину природного й первісного права до подружжя, ані обмежити в якийнебудь спосіб головного призначення подружжя, встановленого зарання Божою повагою: »Ростіть і множитесь« (Бит. 1, 28).

Так то свята зв'язь правдивого подружжя є водночас із Божою і людською волею: від Бога походить сама встановова подружжя, його мета, закони й добра; а, за Божим впливом і поміччю, від людей походить поодиноке подружжя через жертвення віддання на ціле життя власної особи другому, з усіми обов'язками й добрами, які встановив Бог.

I.

ДОБРА ПОДРУЖЖЯ.

А коли приступаємо до виложення цих усіх великих Божих дібр правдивого подружжя, то приходять Нам на гадку, Достойні Брати, слова того преславного Вчителя Церкви, якого Ми не так давно звеличали в Нашій Енцикліці *Ad salutem* (20. IV. 1930), виданій з нагоди 1500-ліття його смерті: „Це все, каже св. Августин, добра, задля яких подружжя добре: потомство, вірність, Тайна“ (*Про подр. добро*, гл. 24, н. 32). Чому ці три чинники справедливо вміщають у собі найсуцніший зміст усієї науки про християнське подружжя, так прекрасно вияснює цей самий св. Учитель: „Подружжя вірність означає, що поза подружжям не має бути перелюбства з іншою особою; потомство, що з любов'ю треба його прийняти, дбайливо доглядати та релігійно виховати; а Тайна, що подружжя не можна розривати та розведений чи розведена не може заключувати подружжя з іншою людиною, навіть тоді, коли б йшло про потомство.

Це неначе подружнє правило, завдяки якому стає шляхетною природна плідність та опановуємо проступок нездержливість“ (*Про кн. Бит.*, кн. IX, гл. 7, н. 12).

Отже перше місце між добрами подружжя займає пот о м с т в о. І справді цього навчав сам Творець людського роду, що в Своїй доброті постановив ужити людей як помічників у творенні життя, коли, встановлюючи в раї подружжя, сказав до прабатьків, а через них до всіх майбутніх подругів: „Ростіть і множетея й наповняйте землю“ (Бит. 1, 28). Це саме дуже тонкоумно висновує св. Августин із слів св. Апостола Павла до Тимотея (I, 5, 14): „Отже Апостол складає таке свідоцтво про те, що подружжя заключають на те, щоб родити: »Хочу, щоб молодші віддавалися«. І неначе б на запит: чому?, зараз додає: »щоб родили дітей, були господинями«“ (*Про подр. добро*, гл. 24, н. 32).

Потом-
ство

Яке воно велике Боже добродійство й благословення в подружжі (це потомство), видно з достоїнства людини та її найвищої мети. Бо людина вже шляхетністю самої розумної природи перевищає всі інші видимі сотворіння. До того ж Бог хоче, щоб люди розмножувалися не тільки на те, щоб існували й наповняли землю, але далеко більше на те, щоб почитали Бога, Його пізнавали й любили та втішались Його посіданням по віки в небі; а ця мета, завдяки дивному Божому вивищенню людини до надприродного порядку, перевищає все, що око бачило, ухо почуло й у серце людини ввійшло (пор. I Кор. 2, 9). З цього можна ясно пізнати, який це дар Божої доброти та який чудовий овоч подружжя — дитина, що своє існування завдячує Божій всемогучості та співдіянню подругів.

Крім цього християнські батьки нехай застановляться над тим, що їхнім завданням не тільки розмножування й зберігання людського роду на землі, ба й не тільки виховання якихнебудь почитателів правдивого Бога, але й зродження дітей Христової Церкви та сплодження співгорожан Святих і домашніх Божих (пор. Єфес. 2, 19), щоб із дня на день помножувався нарід, посвячений Божій і Христовій службі. А хоч християнські подруги й самі освячені, та не можуть перелляти освячення на потомство, бо чей же природне родження життя сталося дорогою смерті, якою первородний гріх переходить на потомство; то все ж таки в деякий

спосіб вони беруть участь у тому первісному подружжі в раї, бо ж це їхнє завдання — жертвувати Церкві власне потомство, щоб та дуже плідна Мати Божих дітей його відродила до надприродного життя в купелі хрещення та щоб воно стало живим Христовим членом, учасником безсмертного життя й наслідником вічної слави, якої цілим серцем усі собі бажаємо.

Коли це розважить правдиво християнська мати, то й певно зрозуміє, що це до неї відноситься в якомусь вищому й повному потіхи зміслі те Спасителеве слово: „Жінка... коли вродить дитину, вже не пам'ятає терпіння, задля радості, що народилась людина на світ“ (Йо. 16, 21); а ставши понад усі болі, журби й тягарі свого материнського покликання, з більшим і святішим правом зможе славитися у Господі пишним вінцем своїх дітей, ніж та шановна римська невіста — мати Іракхів. Та й обоє подруги вважатимуть своїх дітей, прийнятих скорим і вдячним серцем із Божої руки, за скарб, який Бог їм доручив та якого мають ужити не тільки на свою користь і хосен земської батьківщини, але який мають із зиском віддати Господеві в день складання рахунку.

Та добродійством видання на світ ще не вичерпується добро потомства, але до нього мусить долучитися ще інше, яке полягає на відповідному вихованні дитини. Бо й справді наймудріший Бог мало подбав би був про новонароджену дитину, а тим самим і про весь людський рід, якщо б не був дав права й обов'язку виховувати дітей тим, яким дав змогу й право творити життя. Бо це всім відоме, що дитина сама собі не вистачає й не може подбати про себе в тих справах, що відносяться до природного життя, а тим менше в тих, що торкаються надприродного життя, але потребує впродовж багатьох років помочі, науки й виховання інших. А це ясне, що з природного й Божого приказу право й обов'язок виховання дітей належить передовсім до тих, що родженням розпочали твір природи, а тому не можуть його залишити розпочатого й недокінченого та наразити на певну загрозу. Авжеж цій, такій дуже важкій, потребі виховання дітей зараджують у найкращий спосіб у подружжі, в якому, завдяки взаємній нерозривній зв'язі батьків, є завжди готовий спільний труд та поміч.

А що справу християнського виховання молоді Ми вже обширно обговорили на іншому місці (Енцикл. *Divini illius Magistri*, 31. XII. 1929), то тут усе те хочемо уняти словами св. Августина: „Потомство означає, що треба його з любов'ю прийняти та побожно виховати“ (*Про кн. Бит.*, кн. IX, гл. 7, н. 12); а в Кодексі канонічного права це саме ядроно висказане так: „Головна мета подружжя це зродження й виховання дітей“ (кан. 1013 § 1).

Вкінці, з уваги на таке високе достоїнство й таке велике значіння цього подвійного завдання, дорученого батькам для добра дитини, не можемо поминути мовчанкою, що з приказу самого Творця й із самого природного закону всяке чесне виживання здібности, даної Богом до творення нового життя, це право й привілей тільки подружжя та що воно дозволене тільки в його освячених межах.

Друге добро, яке, як Ми згадали, вчислює св. Августин, це добро вірности, себто взаємна вірність подругів у виконанні подружньої умови, так, що того, що на основі цієї Божим законом освяченої умови належить тільки другому подругові, не можна йому ані відмовити, ані дозволити нікому іншому; ба й самому подругові не можна дозволити на те, чого не можна ніколи признати, як речі противної Божим правам і заповідям та чужої подружній вірності.

Тому ця вірність вимагає передовсім безумовної єдності подружжя, яку встановив сам Сотворитель у подружжі прабатьків тим, що хотів, щоб воно було тільки між одним чоловіком і одною жінкою. А хоч пізніше найвищий Законодавець, Бог, злагіднив цей первісний закон на деякий час, то немає сумніву, що Євангельський Закон вповні повернув цю первісну й звершену єдність та зніс усякий попуск, як це проречисто доказують Христові слова та постійна церковна наука й практика. То й справедливо вирішив торжественно св. Тридентський Собор (сес. XXIV): „Що цим узлом лучиться й вязється тільки двоє, дуже ясно навчав Христос Господь словами: »Тому вже не двоє, а одне тіло«“.

Та Христос Господь бажав осудити не тільки всяку чи то чергівну чи то рівночасну форму т. зв. многоженства чи многочоловіцтва та всякий інший необичайний чин, але, щоб захоронити святі огорожі подружжя від усякої ганеби, заборонив навіть усякі добровільні гадки й бажання в цих

справах: „А Я кажу вам, що кожний, хто спогляне на жінку з пожаданням, уже вчинив перелюбство з нею в своїм серці“ (Мат. 5, 28). Цих Христових слів не може зломити і згода на таке другого подруга; бо вони містять у собі Божий і природний закон, якого ніяка людська воля не може ніколи ані зломити ані викривити (пор. Декр. св. Ур. 2. III. 1679, теза 50). А щоб добро вірності заяснило в повному блиску, то й інтимне співжиття подругів повинно відзначатися знамям чистоти, так, що подруги повинні в усьому кермуватися Божим і природним законом та старатися все йти за волею наймудрішого й найсвятішого Сотворителя, з великою пошаною для Божого діла.

А те, що св. Августин влучно називає вірністю чистоти, ще легше та ще чарівніше й шляхетніше пробивається з іншого дуже важливого чинника: із подружньої любови, що пронизує всі обов'язки подружнього життя та має в християнському подружжі гейби якийсь привілей шляхетності. „Крім цього подружня вірність вимагає, щоб чоловік і жінка були злучені якоюсь особливішою й святою та чистою любов'ю та щоб не любилися так, як любляться перелюбці, але так, як Христос полюбив Церкву; бо таке правило приписав Апостол, словами: »Мужі, любіть свої жінки, як і Христос полюбив Церкву« (Єфес. 5, 25; пор. Кол. 3, 19); а певне обняв її тією безмежною любов'ю „не ради своєї користи, але маючи на увазі тільки добро Своєї Обручниці“ (Римськ. Катих., ч. II, гл. 8, пит. 24). Отже кажемо: любов, що спирається не тільки на тілесному й скоро змінливому потягові та на влєсливих словах, але й основану на внутрішньому нахилі душ та — якщо діло доказом любови (пор. св. Григ. Вел., *Гом. XXX на Єванг* [Іо. 14, 23—31], н. 1) — підтверджену й ділом. А це діло обіймає в домашній спільноті не тільки взаємну поміч, але й повинно розтягатись та й у першій мірі змагати до того, щоб подруги помагали одне другому у щораз повнішому формуванні й творенні тієї внутрішньої людини; так, щоб через взаємну життєву спілку поступали з дня на день щораз то більше в чеснотах, а головню, щоб зростали в правдивій любові Бога й ближніх, на якій врешті „стоїть увесь Закон і Пророки“ (Мат. 22, 40). А саме всі, без уваги на стан і звання, можуть і повинні наслідувати найзвершеніший

зразок усякої святости, який нам дав Бог у Христі Господі, та дійти за Божою поміччю до вершин християнської звершености, як це стверджують приклади багатьох Святих.

Це внутрішнє оформлювання подругів, це їхнє постійне зусилля до взаємного звершування можна б назвати, як учить Римський Катихизм (ч. II, гл. 8, пит. 13), з деякою безоглядною слушністю найважливішим чинником і причиною подружжя, оскільки не беремо подружжя в тіснішому змислі, як установи для належного зродження й виховання потомства, але в ширшому, як спільність усього життя.

З цією любов'ю треба конечно погодити всі інші подружні права й обовязки; так, щоб не тільки законом справедливости, але й правилом любови стало те слово Апостола: „Нехай чоловік відає жінці належну любов; а так само й жінка чоловікові“ (I Кор. 7, 3).

Вкінці у родинній спільноті, зміцненій цим узлом любови, повинен процвітати й той чинник, що його св. Августин називає порядком любови. Ацей порядок обіймає і верховодство чоловіка над жінкою та дітьми й скорє та раде підчинення й послух жінки, що його Апостол поручає цими словами: „Жінки нехай коряться своїм чоловікам, як Господеві; бо чоловік голова жінки, як Христос голова Церкви“ (Єфес. 5, 22—23).

Та цей послух ні заперечує ні не зносить свободи, яка вповні слушно належить жінці так з уваги на її людське достоїнство, як і з уваги на її високі обовязки подруги, матери й товаришки; та й не приказує слухати якихнебудь забаганок чоловіка, що були б може менше згідні з розумом та людським достоїнством жінки; ані не каже її ставити нарівні з особами, що то їх у праві називають малолітніми та які звичайно не мають змоги свободно виконувати своїх прав, бо не мають зрілого осуду та життєвого досвіду, але протиставиться тій надмірній свободі, що то не дбає про добро родини, та забороняє в тілі родини відривати серце від голови, з найбільшою шкодою для всього тіла та близької небезпеки його заглади. Бо якщо чоловік голова, то жінка серце, і як він має першинство в управі, так вона може й повинна старатись про першинство в любі, для неї такій знаменній.

Вкінці ступінь і спосіб цього підчинення жінки чоло-

вікові може бути різний, відповідно до умовин осіб, місця й часу; ба що більше, коли чоловік занедбує свої обов'язки, то жінка повинна його заступити в управі родини. Але ніколи й ніде не вільно повалити або порушити самої будови родини та її основного права, яке встановив та утвердив сам Бог.

Про це відношення й порядок між чоловіком і жінкою навчає премудро Наш пок. Попередник Лев XIII у згаданій Енцикліці про християнське подружжя: „Чоловік це пан родини й голова жінки; а вона, як тіло з його тіла та кість із його костей, повинна підчинятись чоловікові та його слухати, але не як слуга, а як товаришка; а саме, щоб тому послухові не забракло ані характерности ані достоїнства. А в того, що приказує, й у тієї, що слухає, нехай Божя любов буде усе керманцем обов'язків, бо обоє мають представляти образ: він Христа, вона Церкви“ (Енц. *Arcanum*, 10. II. 1880).

Отже це чинники, що складаються на добро вірности: єдність, чистота, любов та характерне й шляхетне підчинення; а в них, скільки назв, стільки й джерел благословення для подругів і подружжя, що запевнюють мир, достоїнство й щастя подружжя та пособляють їм. Тому й не дивниця, що цю вірність усе уважано та зараховувано між найбільші добра подружжя та йому притаманні.

Тайна

Авже ж цілість таких великих добродійств доповнює та гейби побільшує те добро християнського подружжя, що Ми його назвали Августиновим словом Тайна, а яке означає і нерозривність звязи і піднесення та посвячення Христом подружньої умови до успішного знаку ласки.

Отже нерозривність подружньої звязи підчеркує найперше сам Христос цими словами: „Що Бог злучив, людина нехай не розлучає“ (Мат. 19, 6); та „Кожний, хто відпускає свою жінку й жениться з іншою, творить перелюбство: а хто жениться з відпущеною від чоловіка, перелюбство творить“ (Лук. 16, 18).

А в цій нерозривності св. Августин вбачає суть того, що називає добром Тайни такими ясними словами: „Тайна означає, що подружжя, не можна розривати та що розведений чоловік чи жінка не сміє заключувати іншого подружжя навіть з уваги на потомство“ (*Про кн. Бит.*, кн. IX, гл. 7, н. 12).

А ця нерозривна тривкість простягається на всі правдиві подружжя, хоч і не на всі в такій самій досконалій мірі, бо те Господнє слово: „Що Бог злучив, людина нехай не розлучає“, висказане про подружжя прабатьків, як первовзір усякого майбутнього подружжя, повинно відноситися до всіх правдивих подруж. Та хоч та велич і строгість первісного закону була перед Христом так далеко злагіднена, що й Мойсей дозволив навіть синам вибраного Божого народу, задля жорстокости їхніх серць, у деяких випадках виставляти розводний лист; то Христос силою найвищого Законодавця зніс цей дозвіл на більшу свободу та привернув первісний стан закону тими незабутніми словами: „Що Бог злучив, людина нехай не розлучає“. Тому дуже мудро Наш покійний Попередник Пій VI відписував Епископові Агрії: „З цього ясно, що вже в стані природи, отже на довго перед піднесенням до достоїнства Тайни, Бог так установив подружжя, що воно мало творити постійну й нерозривну звязь, а тому ніяка світська влада не може її розірвати. І хоч можна відділити таїнственний характер від подружжя, як це між невірними, то все ж таки й у такому подружжі, тому що воно правдиве подружжя, мусить тривати й дійсно триває та безперервна звязь, яка з Божого права від початку так сціпилася з подружжям, що не підлягає ніякій світській владі. Тому, скільки разів мова про заключення подружжя, то або його заключають так, що воно дійсно стає правдивим подружжям, а тоді матиме ту нерозривну звязь, яку з Божого права має кожне правдиве подружжя; або певне припускають, що воно було заключене без тієї тривкої звязи, тоді воно вже не подружжя, а недозволена звязь, що противиться в самій речі Божому закону; а тому не можна її ні заключавати ні затримувати“ (Rescript. ad Episc. Agriens., 11. VII. 1789).

Коли ж бувають і виїмки у цій тривкості, хоч і дуже рідкі — як у деяких природних подружжях, заключених тільки між невірними, або, як іде про християн, у подружжях вправді заключених, але недовершених — то цей виїмок не залежить від людської волі та якоїнебудь світської влади, а від Божого закону, якого сторожем і товмачем тільки Христова Церква. Але ніяка така змога, з якої б то не було причини, ніколи не може бути пристосована до важного й довершеного християнського подружжя. Авже ж у ньому

в цілій повноті завершується подружня зв'язь, то й у ньому проявляється з Божої волі найбільша тривкість і нерозривність, якої не може розбити ніяка людська повага.

А коли схочемо, Достойні Брати, покірно дослідити внутрішню причину тієї Божої волі, то легко знайдемо її в містичному значінні християнського подружжя, яке вповні й звершено проявляється в довершеному християнському подружжі. Бо за свідомством Апостола в посланні до Єфесян (5, 32), на яке Ми вказали вже на початку, християнське подружжя це найзвершеніший образ єдності між Христом і Церквою: „Це Тайна велика, а я говорю про Христа й Церкву“; а та єдність, доки живе Христос, а через Нього й Церква, певне ніколи не може бути розв'язана. Ба й св. Августин про це вимовно так навчає: „Бо це зберігається в Христі й у Церкві, що живучого з живучим повіки не може розлучити ніякий розвід. Ця Тайна має таке поважання в нашому Божому царстві, тобто в Христовій Церкві..., що навіть там, де жінки виходять заміж, а чоловіки женяться на те, щоб сплодити потомство, не вільно покинути неплідної, щоб узяти іншу, плідну. А коли хто це зробив би, провинився б не проти земського закону (що в випадку розводу дозволяє заключити нове подружжя; ба й св. Мойсей, за свідомством Господа, дозволив був це Ізраїльтянам, задля їхньої закамянілості), але проти закону Євангелія — перелюбством, а так само й жінка, що вийшла б за іншого“ (*Про подр. і пожадл.*, кн. I, гл. 10).

А скільки їх та які це великі добра впливають із нерозривності подружжя, не може не завважити той, що хоч би тільки поверховно застановлявся над добром подругів і потомства чи над гараздом усієї людської спільноти. У цій непохитності подруги мають передовсім певну запоруку тривкості, а цього зо своєї природи так дуже вимагає шляхетне віддання власної особи та найінтимніше душевне подруження, бо правдива любов не знає меж (I Кор. 13, 8). Крім цього вірна чистота має в ній сильне забороло проти внутрішніх і зовнішніх спокус до невірності; вона замикає всякий доступ тривожному страху, чи може подруг не покине подруги в нещасті чи на старість, а замість страху дає безжурну певність. У ньому найкраще подбано про збереження достоїнства обоїх подругів та взаємну поміч, бо

цей нерозривний узол, що постійно триває, все впоминає подругів, що вони заключили подружжя не для минущих цілей ні для служби пожадливості, а для здобуття собі впищих і неминущих дібр, та що його може розлучити тільки смерть. В ній найкраща зарада обов'язкові опіки над дітьми й їхнього виховання, що триває довгі літа, бо батьки можуть спільними силами легше перенести важкі й довготривалі тягарі цього обов'язку. А й не менші добра спливають із неї на всю людську суспільність. Бо знаємо з досвіду, що ненарушна тривкість подружжя це пребагате джерело чесного життя й непорочности обичаїв: збереження цього порядку запевнює державі щастя й гаразд: бо така держава, які родини й люди, з яких вона складається так, як із членів. Тому дуже добре заслугуються так для приватного добра подругів і потомства, як і для загального добра людства ті, що відважно боронять ненарушної тривкості подружжя.

Та добро Тайни має поза нерозривністю ще багато шляхетніші вартості, дуже влучно означені самим словом: Тайна; для християн це слово не пустий і порожній звук, бо Христос Господь, „установитель і довершитель Тайн“ (Трид. Соб., сес. XXIV) підніс подружжя Своїх вірних до правдивої й дійсної Тайни Нового Завіту та дійсно зробив його знаком і джерелом тієї окремої внутрішньої ласки, якою „удовершив природну любов, скріпив нерозривну єдність та освятив подругів“ (там само, сес. XXIV).

А що Христос зробив важну подружню умову між вірними знаком благодати, то й природа Тайни так тісно злучена з християнським подружжям, що між охрещеними не може бути ніякого правдивого подружжя, яке „тим самим не було б Тайною“ (Код. кан. пр., кан. 1012).

То й коли вірні щирим серцем заключують таку умову, отвирають собі скарбницю таїнствених ласк, з якої черпають надприродні сили до вірного, святого й витривалого виповнення своїх обов'язків і завдань, аж до смерті.

Бо ця Тайна не тільки помножує тривалий чинник надприродного життя, себто освячуючу благодать, у тих, що, як то кажуть, не ставлять їй перешкод, але й додає ще окремі дари, добрі надхнення, зародки ласки, помножує та удовершує природні сили, щоб подруги могли не тільки поняти розумом, але й внутрішньо засмакувати й твердо за-

тримати та успішно захотіти й перевести в діло все те, що відноситься до подружнього стану та його цілей і обов'язків; вкінці дає їм право стільки разів отримати поміч діючої ласки, скільки разів потребуватимуть її до виповнення обов'язків цього стану.

А що в надприродному діянні Божого Провидіння об'язує закон, що люди не збирають повних плодів із Тайн, коли приймають їх після осягнення розуму й не співдіють із ласкою, то й ласка подружжя остане часто безхосенним таланом, закопаним у землю, якщо подруги не виробляють надприродних сил та не плекають і не дають розвинутих зернам ласки, яку дістали. А навпаки, якщо будуть робити все, що можуть, та покажуть, що хочать співірацювати з ласкою, то зможуть перенести тягарі свого стану й виповнити його обов'язки та будуть цією Тайною скріплені й освячені та неначе переображені. Бо як, за наукою св. Августина, Хрещення й Священство призначає людину й допомагає їй чи то до християнського життя чи то до виконання священничих обов'язків, і вона ніколи не може бути оставлена без їхньої таїнственої помочі, то майже так само (хоч і не завдяки таїнственному характерові) не можуть бути ніколи позбавлені цієї таїнственої помочі й зв'язи ті вірні, що раз злучилися вузлом подружжя. Авжеж, як додає цей св. Учитель, ту святу зв'язь носять на собі й тоді, коли стали перелюбцями, але вже не як знак світлої благодати, а як знак злочину, „так як відкинена душа, що неначе відступає від злучки з Христом, навіть по втраті віри не тратить таїнственого знаку, який дістала в купелі відродження“ (*Про подр. і пожадл.*, кн. I, гл. 10).

А подруги, золотою зв'яззю Тайни не заковані, але прикрашені, не обезсилені, але скріплені, нехай усіми силами змагають до того, щоб їхнє подружжя, не тільки силою й значінням Тайни, але й завдяки їхній вдачі й праведному життю, все було та остало живим образом тієї дуже плідної злучки Христа з Церквою, яка є таїнством дійсно найзвершенішої любови, гідним усякої почеси.

Коли все це, Достойні Брати, розважимо з пильною увагою й живою вірою, коли ці високі добра подружжя: потомство, вірність і Тайну побачимо в належному світлі, то кожний мусить подивляти Божу премудрість, святість і доброту, що так дуже подбала про достоїнство й щастя

подругів та про збереження й розмноження людського роду, а все це тільки в чистому й освяченому подружжі.

II.

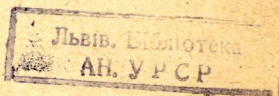
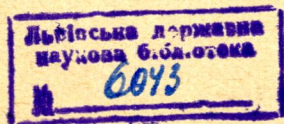
ПОНИЖЕННЯ ПОДРУЖЖЯ.

Чим радше Ми розважували, Достойні Брати, незмірне достоїнство чистого подружжя, тим більше приходиться Нам боліти над тим, що бачимо, як ця Божя встанова, головню в теперішніх часах, часто в пониженні та в поневірці.

Бо вже не потаємно й скрито, але наявно, без якого-небудь сорому тончуть і висмівають святість подружжя і словом і письмом, у різних театральних виставах, романах, в еротичних і сатиричних оповіданнях, у кінових образах, радієвих викладах та загалом усякими новітніми винаходами; (зате) похваляють або представляють розводи, перелюбства й інші найпоганіші проступки в такому світлі, не наче б у них не було нічого грішного й ганебного. А й не бракує книжок, що їх захвалюють як наукові, а які в дійсності часто мають тільки поволоку науковости, щоб тим легше здобути собі довіря читачів. Обстоювані в них засади вони представляють як висліди сучасної науки, і то тієї науки, що старається устійнити ніби то саму правду та відкидає всякі перестарілі пересуди предків, а серед тих старосвітських поглядів вона відкидає й усуває традиційну християнську науку про подружжя.

Такі погляди заціплюють усяким людям: багатим і вбогим, робітникам і працедавцям, освіченим і простолюддю, саїтним і подругам, побожним і безбожним, дорослим і молоді; головню для цієї останньої засідки особливо грізні, бо вона легше дається зловити.

Та не всі одностуді цих новітніх засад посуваються аж до остаточних меж розпущеної змісловости: деякі стають гейби в половині дороги та думають, що теперішнім поглядам треба зробити уступки бодай у кількох точках Божого й природного закону. Але й вони є більше або менше свідомими висланниками того нашого ворога, що все намагається наїяти кукілью між пшеницю (пор. Мат. 13, 25). То й ми, поставлені Отцем родини сторожами ріллі й обтяжені святим обовязком глядіти, щоб добре зерно не заникало між буряном, захоплюємося до глибини серця словами, зверненими до нас Св. Духом, а якими Апостол Павло впоминав

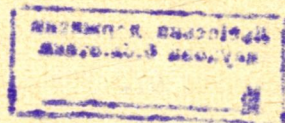

свого любого Тимотея: „А ти сторожи... Виконуй свою службу... Проповідуй слово, настоюй у пору й не в пору, картай, напминай, грози з усякою терпеливістю й наукою“ (II Тим. 4, 2—5).

Але тому, що треба наперед пізнати ворожі підступи, щоб могли їх оминати, й тому, що це дуже корисно звернути необережним увагу на ці засідки, то хоч і як Ми не хотіли б називати по імені цих проступків „як це лицює Святим“ (Єфес. 5, 3), а все ж не можемо їх поминути цілковитою мовчанкою, з уваги на добро й спасення душ.

Зачнім від джерел цих погубних поглядів; головна їхня помилка в тому, що подружжя вважають не за річ установлену Творцем природи й піднесену Христом Господом до достоїнства правдивої Тайни, а за людську видумку. Одні твердять, що в самій природі й її законах не можна знайти ніякого сліду подружжя, а можна добачити тільки розплідну здібність та сильний гін, що нестримно рветься до заспокоєння тієї здібности; інші признають, що в людській природі знаходяться якісь первні й гейби зародки правдивого подружжя, бо йнакше, без якоїсь тривкої звязи між людьми, були б наражені на шкоду і достоїнство подругів і їхня природна ціль, себто сплодження й виховання потомства. Але й вони вчать, що саме подружжя, поскільки виходить поза ті зародки, це тільки людський винахід, що повстав підо впливом різних причин, це тільки вислід людської волі.

Та як вони помиляються і як ганебно відхиляються від чесности, видно з того, що Ми сказали в цьому листі про початок і природу подружжя, про його цілі й добра. А вже й зо самих висновків, які витягають прихильники тих засад, видно наявно, що вони дуже шкідливі: тому, що закони, встанови й обичаї, що визначають подружжя, походять із людської волі, то й тільки їй підлягають, і тому люди, довільно й відповідно до змінливости поглядів часу, можуть і повинні їх установляти, зміняти й зносити; зате розродної сили, як такої, що лежить у самій природі, не можна обмежувати, й вона сягає поза подружжя: отже може діяти так поза подружжям, як і в подружжі, навіть з поминенням цілей подружжя, себто так, наче б розпуста безсоромної жінки могла втішатись майже такими самими правами, якими (втішається) чисте материнство законної подруги.

Виходячи з таких засад, деякі посунулися так далеко, що відумали нові способи подружнього співжиття, що нібито відповідають сучасним людським вимогам, а це мали б бути такі нові форми подружжя: одне часове, друге на пробу, третє приятельське, а кожне присвоює собі повні привілеї й усі права подружжя, але з усуненням нерозривної зв'язи та з виключенням потомства, хіба що обоє пізніше перемінять своє співжиття на повноправне подружжя.

Та не бракує й таких, що запонадливо стараються, щоб такі жакливі видумки дістали правну санкцію, або бо-дай щоб їх узгляднено в суспільному устрою; і мабуть не приходить їм на думку, що в тих зусиллях немає нічого з новішої культури, якою так дуже чваняться, а є радше невисказане зіснуття, яке без сумніву й культурні народи скидає на варварський ступінь якихсь там первісних племен.

Та щоб уже перейти, Достойні Брати, до обговорення поодиноких справ, що противляться поодиноким добрам подружжя, зачнемо від потомства, яке багато людей відважується називати прикриттям тягарем подружжя та якого поручають подругам старанно вистерігатися, і то нечесною здержливістю (дозволеною і в подружжі, за обопільною згодою подругів), але опороочненням природного акту. Одні дозволяють собі на ці злочинні діла тому, що сприкрили собі дітей і бажають уживати тільки самої розкоші, без тягарів, а інші заслонюються тим, що вони ні не можуть зберегти здержливості, ні не можуть допустити потомства, чи то з уваги на себе, чи то на матір, чи на свій маєтковий стан.

А вже ж немає ніякої причини, навіть найтяжчої, що могла б узгіднити з природою те, що саме в собі противне природі. А що подружній акт за своєї природи змагає до сплодження потомства, то й ті, що при його сповненні свідомо позбавляють його природної успішності, діють проти природи й допускаються гидкого та по своїй природі нечесного вчинку.

То й не диво, що за свідомством самого св. Письма, Бог у Своїй величчі переслідував цей ганебний злочин страшним гнівом, а деколи карав навіть смертю, як про це згадує св. Августин: „Недозволено й гидотно вживають подружжя хоч би із законною жінкою там, де уникають потомства. Так робив Юдів син Онан, і тому Бог покарав його смертю“

Проти по-
томства

(*Про перелюб. і подр.*, кн. II, н. 12; пор. Бит. 38, 8—10; св. Пенітенц. 3. IV. і 3. VI. 1916).

А що деякі відступили наявно від християнської науки, від початку переданої їй усе зберіганої, та думали, що в цій справі треба б тепер проголосити торжественно іншу науку, то їй католицька Церква, якій сам Бог поручив навчати й боронити обичаїв і чесности, поставлена посеред цієї моральної руїни на те, щоб зберегла незаторкнену цею мерзенною плямою чистість подружнього узла, на знак свого Божого покликання голосно відзивається Нашими устами й наново проголошує: усяке вживання подружжя, в якому подружній акт нарочно позбавлений своєї розродної сили, ломить Божий і природний закон, а ті, що того допустились, осквернилися тяжким гріхом.

А священиків, що трудяться слуханням сповідей, та тих, що займаються душпастирством, упоминаємо найвищою Нашою повагою, з уваги на спасення всіх душ, щоб вони не лишали своїх вірних у помилці щодо цієї такої дуже важкої Божої заповіді, а тим більше, щоб самі не заражувались такими ложними поглядами та щоб у цих справах ані трішки не були поблажливі. А якщо б, не дай Боже, який сповідник або душпастир чи то сам замилив своїх вірних, чи то в таких помилках утвердив та дозволив на таке або підступно замовчав, нехай знає, що мусітиме скласти строгий рахунок Найвищому Судді Богові за спронеження свого покликання та нехай знає, що це до нього відносяться Христові слова: „Вони сліпі, й проводирі сліпих: а коли сліпий веде сліпого, оба впадуть у яму“ (Мат. 15, 14; св. Ур. 22. XI. 1922).

Причини, які вони наводять на оборону грішного вживання подружжя, бувають часто примарні або пересадні, бо про безсоромні не хочемо й говорити. Та ж добра Мати Церква прекрасно знає й доцінює ті огляди, що загрожують здоровлю й життю матери. Хто ж не може про те думати без глибокого співчуття? Кого ж не огортає найвищий подив на вид матери, що в героїській посвяті готова йти майже на певну смерть, щоб рятувати життя дитини, що спочиває в її лоні? Її терпіння, перенесені в безоглядному виконанні природного обов'язку, зможе винагородити в Своєму пребагатому милосерді тільки один Бог, та дасть справді міру не тільки повну й потрясену, але й таку, що переливається (Лук. 6, 38).

Свята Церква знає також, що не раз одне з подругів радше зносить гріх, ніж його робить, дозволяючи, проти власної волі, з дуже важкої причини, порушення належного порядку, й тому не має провини, але щоб і тоді не забувало на обов'язок любови ближнього й не занедбало другого стримати й відвернути від гріха. Не можна закидати надуживання природного порядку тим подругам, що користають із свого права в правильний і природний спосіб, хоч із природних причин, чи то задля віку чи з якихсь інших хиб, із цього не може вже повстати нове життя. Бо й саме подружжя й уживання його права мають ще інші, другісні цілі, а це взаємну поміч, взаємну любов та заспокоєння пристраси, а подругам вільно змагати до цих цілей, але щоб тільки була збережена внутрішня природа такого акту та його підчинення першій цілі.

Та й дуже нас зворушують стони тих подругів, що навіщені твердим недостатком, ледве з трудом можуть вижити своїх дітей.

Але й треба вважати, щоб невідрадний маєтковий стан не став причиною ще більше оплаканих помилок. Бо не може бути труднощів, які могли б знести Божі заповіді, що забороняють вчинки лихі зо своєї внутрішньої природи; авжеж у всіх обставинах можуть подруги за Божою ласкою все бути вірні свому покликанню та зберегти в подружжі чистоту, незаторкнену тією плямою; бо непорушна така правда християнської віри, проголошена учительським урядом Тридентського Собору: „Ніхто не сміє приймати того зухвалого погляду, забороненого Отцями під клятвою, а саме, що відкуплена людина не може зберегти Божих заповідей. Бо Бог не приказує того, що неможливе, а як приказує, то й упоминає і робити те, що можеш, і прохати помочі в тому, чого не можеш, та допомагає, щоб ти міг“ (Тридент. Собор, сес. VI, гл. 11). Цю саму науку Церква наново й торжественно проголосила та ствердила в осудженні янсеніанської єреси, що важилася була зачепити Божу доброту таким твердженням: „Відкуплені люди не можуть виконати деяких Божих заповідей тими силами, які мають, хоч щиро того бажають: бо вони не мають ласки, завдяки якій вчинки стали б викональні“ (Апост. Конст. *Cum occasione*, 31. V. 1653, теза 1).

Але ж, Достойні Брати, треба згадати про інший дуже важкий злочин, що загрожує життю дитини в лоні матери. Одні хотять, щоб це було полишене довільній свободі матери чи батька; а інші вважають це за недозволене, хіба, що бувають якісь виїмково важні причини, які вони називають вказаннями: медичними, суспільними чи євгенічними. Відносно карних державних законів, які забороняють убивати так народжених і ненароджених дітей, вони всі вимагають, щоб ці їхні вказання, а кожний обстає інше, признали державні закони та визнали за вільні від карі. А їй не бракує таких, що домагаються, щоб публична влада сама взяла в свої руки ці смертоносні операції і, як усім відомо, це на жаль подекуди діється дуже часто.

У справі „лікарських чи лікувальних оглядів“ -- щоб ужити їхніх слів -- Ми вже, Достойні Брати, сказали, як дуже співчуваємо з матір'ю, якій у виконанні природного обов'язку грозять важкі небезпеки здоров'я, ба й самого життя: але яку причину можна б колинебудь навести на оправдання простого вбивства невинного? Бо про це тут іде. Чи його заподіють матері, чи дитині, воно все противиться Божій заповіді й природному голосові: „Не убий“ (Ісх. 20, 13; пор. Декр. св. Ур. 4. V. 1898, 24. VII. 1895, 31. V. 1884). Бо життя одного й другого однаково святе та ніхто ніколи не матиме права його здавити, навіть і держава. Дуже невідповідно тут пристосовувати супроти невинних право меча, бо воно тільки для винних; ані не має тут пристосування право кривавої оборони проти напасника (бо хто ж назвав би невинне немовля напасником?); ані немає т. зв. „права безоглядної конечности“, яке могло б дійти аж до простого вбивства невинної дитини. То й совісні і досвідні лікарі, що стараються охоронити й зберегти життя матери й дитини, заслуговують на похвалу; а навпаки, показалися б дуже негідними славного лікарського ймення й похвали ті, що то з лікувальних оглядів чи з фальшивого милосердя, наставляли б на життя чи то матери, чи дитини.

Все це вповні згідне зі словами, якими гіпонський Епископ ганьбить звироднілих подругів, що вистерігаються потомства, а коли заведуться, не жахаються його злочинно позбутися: „Ця розпусна жорстокість, чи жорстока розпуста деколи доходить так далеко, що вживає отруй проти запліднення, а якщо вони не поділяли, нівечить якимись спо-

собами початий в утробі плід і його зганяє; такі люди воліють, щоб потомство вже загинуло, заки ще почало жити, або, якщо воно вже жило в лоні матери, щоб було вбите перед тим, заки побачить світ. Коли вони обоє такі, то вони ніяк не подруги: якщо від початку були такі, то їхнє співжиття не було подружжям, але розпустою; а якщо вони не обоє такі, то, скажу просто: або вона подекуди наложниця чоловіка, або він перелюбець жінки“ (св. Август., *Про подр. й пожадл.*, гл. 15).

Та вільно, а й треба мати на увазі все те, що промовляє за суспільними й евгенічними оглядами, але осягальне дозволеними й чесними засобами та в слушних межах; але хотіти зарадити тим конечностям, що ніби то мали б виправдувати такі огляди, убивством невинних, це немудре й противне Божій заповіді, висказаній такими словами Апостола: Не маємо робити зла, щоб вийшло добро (пор. Рим. 3, 8).

А й уряди й законодавні тіла не повинні забувати, що це обов'язок державної влади стати в обороні життя невинних при допомозі відповідних законів і кар, а це тим більше, чим менша змога самооборони в тих, що їхньому життю загрожують і його поборюють, а між ними перше місце займають діти, що ще в лоні матери. Якщо державні влади не тільки не боронять тих маленьких, але й законами й своїми розпорядженнями дозволяють на таке та так видають їх у руки лікарів чи інших людей на смерть, нехай памятають, що Бог суддя й месник невинної крові, яка кличе із землі до неба (пор. Бит. 4, 10).

Вкінці треба відкинути ті погубні змагання, що безпосередньо торкаються природного права людини в справі закінчення подружжя, але в деякій мірі відносяться теж до добра потомства. Бо бувають і такі, що в надмірній журбі про цілі евгеніки не тільки дають деякі корисні вказівки, як би найкраще пособити здоров'ю й фізичному розвитку майбутнього потомства — це й не противиться здоровому розумові — але евгенічні огляди ставлять понад усякі інші цілі подружжя, навіть і вищого порядку, та домагаються, щоб влада заборонила закінчувати подружжя всім тим, що згідно з засадами й передбачуваннями евгеніки — на основі закону дідичности — приведуть на світ уломне й уопліджене потомство, хоч би вони самі собою були здібні до закінчення подружжя. Авжеж хотять, щоб силою закону,

навіть проти їхньої волі, лікарі позбавляли їх тієї природної здібності: але цього не вільно робити ані з судового присуду, як жорстокої кари за їхні злочини, ані щоб запобігти їхнім простункам, бо це було б порушенням усякого права, Божого й людського, а до цього світська влада ніколи не мала права й по справедливості ніколи не може мати.

Прихильники таких поглядів неслухняно забувають про те, що родина важливіша, ніж держава та що люди родяться не так для землі й дочасності, як для неба й вічності. А й не вільно обвинювати за заключення подружжя людей зрештою здібних до подружжя, що, не вважаючи на всякі заходи й старання, правдоподібно зродять тільки уломне потомство, хоч треба їм часто відроджувати подружжя.

Держава не має ніякої безпосередньої влади над тілом громадян; то й коли не має ніякої провини, а тим самим причини до жорстокої кари, не може безпосередньо порушувати його цілості й калічити, ані з огляду на еugenіку, ані на якісь інші причини. Так само навчає і св. Тома з Аквіну, що, займаючись питанням, чи судді можуть когось покарати, щоб запобігти майбутньому лихові, дозволяє це, коли йде про всякі інші кари, але слушно заперечує, коли йде про калічення тіла: „Людський суд ніколи не має права когось невинного карати тілесною карою: чи то смертю, чи каліченням, чи биттям“ (*Summa theol.*, II-a II ae, q. 108, a. 4 ad 2).

Зрештою, це християнська наука та внаслід людського розумування, що поодиноким людина не має іншої влади над частинами свого тіла, як тільки ту, яка відноситься до їхнього природного призначення, та що не можна їх нищити, або калічити або в який інший спосіб ударемнювати їхнє природне призначення, хіба що цього вимагало б здоров'я цілого тіла.

Проти
вірності

Переходячи до другої громади помилкових поглядів, що торкаються подружньої вірності, скажемо, що кожний гріх проти потомства це також у якійсь мірі гріх проти подружньої вірності, бо оба ці добра подружжя зв'язані зо собою. Але крім цього треба б зокрема вичислити стільки помилок і викривлень подружньої вірності, скільки та вірність обіймає родинних чеснот, а саме: чисту взаємну вірність подругів, чесне підчинення подруги чоловікові та, вкінці, постійну й правдиву взаємну любов.

Отже вірність підривають найперше ті, що думають, що можна згодитись на ті новітні погляди й обичаї щодо фальшивої й шкідливої приязни з третіми особами, та твердять, що в цих взаємних відношеннях треба б признати подругам більшу свободу в почуваннях і в поведінці, а це тим більше, що (як думають) багато людей має з уродження такий сильний природний гін, що не можуть його заспокоїти в вузьких межах одного подружжя. Тому й строгі погляди чесних подругів, що не дозволяють на ніякі змислові почування й діла з іншими особами, вони вважають за своєрідну перестарілу глупоту ума й серця або за відкинену й низьку клевету чи заздрість; і тому хотіли б, щоб існуючі карні закони, що забезпечують подружню вірність, були позбавлені правної сили або знесені.

Шляхетна душа чистих подругів відвертається інстинктивно від таких поглядів та погорджує ними, як пустими й мерзенними; а цей голос природи потверджує й скріплює так Божа заповідь: „Не перелюбодій“ (Ісх. 20, 14), які Христові слова: „Кожний, що спогляне на жінку з пожаданням, уже вчинив перелюбство з нею в своїм серці“ (Мат. 5, 28). Авжеж ніякі людські звичаї ні лихі приклади ні поступи цивілізації ніколи не зможуть ослабити сили тієї Божої заповіді. Бо як один і той самий „Ісус Христос вчора й сьогодні й на віки“ (Євр. 13, 8), так остає одна й та сама Христова наука та ані одна риска з неї не минеться, аж усе не станеться (пор. Мат. 5, 18).

Ті самі вчителі ложі, що письмом і словом затемнюють блиск подружньої вірності й чистоти, легко розхитують вірне та чесне підчинення жінки чоловікові. Ба й багато з них нахабно торочить, що воно є негідним невільництвом одного подруга у відношенні до другого; що всі права подругів є рівні; а що невільництво одного їх нарушує, то й з найбільшою буютою кидають гасло еманципації жінки, що вже в дечому переведена, а в дечому жде на переведення. Вони приймають потрібну еманципацію, в управі домом, у завідуванні майном і в змозі перешкодити чи знищити життя потомства та називають її суспільною, господарською й фізіологічною: фізіологічною, поскільки жінки, по своїй власній уподобі, мали б бути вільні від обов'язків жінки, чи то подружніх, чи то материнських (але Ми

вже достаточного в'яснили, що це не еманципація, а злочин); а економічною, поскільки жінка могла б вільно, навіть без відома й проти волі чоловіка, мати свої власні інтереси, їх вести та ними завідувати з занедбанням чоловіка й цілої родини; та вкінці суспільною, поскільки жінка могла б бути вільна від домашніх турбот чи то біля дітей чи то біля родини та, з занедбанням їх, могла б піти за вродженим нахилом та віддатися теж громадським зайняттям і обов'язкам.

Але це не правдива еманципація жінки та не та розумна й повна достоїнства свобода, що відповідає становищу християнської й шляхетної жінки й подружки; це радше звихнення жіночого характеру й материнського достоїнства та знищення цілої родини, бо чоловік тратить жінку, діти матір, а дім і ціла родина все чужого сторожа. Ба що більше, ця ложна свобода й неприродна рівність з чоловіком обертається на погубу самої жінки, бо якщо зійде з того царського престолу, на який винесло її Євангеліє серед домашніх стін, то вкортці попаде в давню неволю (може менше на вигляд, але справжню у дійсності) та стане тим, чим була в поганстві: тільки предметом розкоші чоловіка.

А тієї рівноправності, яку так дуже роздувають та за якою розпинаються, треба шукати в тому, що таке притаманне людській природі й достоїнству та яке випливає із подружньої умови і до подружжя належить; в ньому справді обоє подружки втішаються рівними правами та мають і рівні обов'язки; а поза тим повинна бути деяка нерівність і підчиненість, бо цього вимагає добро родини та належна єдність і тривкість домашньої спільноти й ладу.

А де б, у наслідок господарських перемін, треба було якось змінити суспільні й господарські умовини заміжньої жінки, там повинна світська влада пристосувати цивільні права жінки до сучасних вимог і потреб, але з узглядненням вродженої психічної відрубності жінки, чистоти обичаїв і спільного добра родини та щоб лишився незаторкнений суцільний лад домашньої спільноти, який установила вища повага ніж людська, тобто Божа повага й премудрість, та якого не можуть змінити ні державні закони ні приватні забаганки.

Та новітні вороги подружжя посуваються ще далі, а саме правдиву й тривку любов, цю основу подружнього щастя й джерело насолоди, вони заступають якоюсь одна-

ковістю вдачі та згідністю нахилів, а це вони називають симпатією; а як вона вгаває, то й ослабає та зовсім розривається той узол, який тільки один зєдинював душі. Що ж це, як не будова дому на піску? А коли тільки на нього вдарить хвиля нещастя, захитається й упаде, за словами Христа Господа: „І повіяли вітри й ударили на той дім, і впав та була велика його руїна“ (Мат. 7, 27). А навпаки, дому побудованого на скелі, тобто утвердженого взаємною любовію подругів та розважним і тривким зєдиненням душ, не захитає ні не виверне ніяка завірюха.

Досі Ми займалися, Достойні Брати, обороною двох перших найвизначніших дібр подружжя, на які напосілися руїнники сучасного суспільного ладу. Та як їх далеко перевищає третє добро, себто таїнственність подружжя, так і не дивниця, що сильніший їхній напір звернений головнo проти цього достоїнства. Отже найперше твердять, що подружжя це справа чисто світська й людська, і тому не може підлягати ніяким чином релігійній спільноті, Христовій Церкві, а тільки одній світській спільноті; дальше домагаються, щоб подружній союз був звільнений від усякої нерозривної звязи, але таким чином, що розлуки чи розводи подругів мали б бути не чимсь, на що тільки з поблажливості глядиться, але щоб дати їм правну силу; а наслідок цього буде такий, що подружжя, обдерте з усякої святости, скотиться до рівня справ чисто світських і людських.

Проти
Тайни

Перше твердження полягає на тому, що тільки цивільний акт треба б уважати за правдиву подружню умову (вони це називають цивільним подружжям); а релігійний акт це гейби додаток, який щонайвище можна б залишити заботонному простолюдцю. Дальше домагаються, щоб католики могли заключувати подружжя з некаталиками без застережень, не оглядаючись на принципи релігії та без дозволу церковної влади. А друге (твердження) полягає на тому, що оправдують цілковиті розводи та похваляють і підтримують у цивільному законодавстві все те, що сприяє розірванню подружньої звязи.

Тому, що все те, що торкається релігійної сторінки всякого подружжя, а тим більше християнського подружжя й Тайни, та про що треба б згадати, широко обговорене

й обосноване в Енцикліці Льва XIII, про яку Ми часто згадували та яку Ми виразно прийняли за Нашу, то й до неї відсилаємо; а тут наново порушимо тільки дещо.

Вже сам розум, найдавніші історичні пам'ятки, постійна свідомість людства та звичаї й обичаї стверджують достатньо, що вже в самому природному подружжі є щось святе й релігійне, „не накинене ззовні, але вроджене, не прийняте від людей, але природою вщеплене“, бо „Бог його творцем та вже від початку було гейби відблиском Воплочення Божого Сина“ (Лев XIII, Енц. *Arcanum*, 10. II. 1880). Бо цей святий характер подружжя, що тісно лучиться з релігією та святим порядком справ, виводиться так із поданого вже вище свого походження від Бога, як із цілі подружжя, що має зродити для Бога й виховати потомство та й вести до Нього самих подругів, дорогою християнської любови та взаємної підтримки; та вкінці з виконання самих природних чинностей подружжя, що за наймудрішими намірами Бога Творця має бути засобом до передавання життя, при чому батькам припало завдання бути орударями Божої всемогучости. До того ж треба додати ще нову гідність, яку дістало від Тайни, а завдяки тому християнське подружжя стало таке незрівняно шляхетне та таке вивищене, що представляється Апостолові як „велике таїнство“, „гідне почеси... в усьму“ (пор. Єфес. 5, 32; Євр. 13, 4).

Цей релігійний характер подружжя та високий знак його ласки й звязи між Христом і Церквою, вимагає від женихів святого пошанівку для подружжя та святих заходів, щоб їхнє майбутнє подружжя було найбільше подібне до того первозору.

Авже ж цьому обов'язкові дуже спроневеріюються, нераз із нараженням свого власного спасення, ті, що необачно заключають мішані подружжя, а від яких стримує своїх дітей материнська любов і дбайливість Церкви, і це з дуже важливих причин, як це видно з багатьох рішень, зібраних у такім приписі Кодексу: „Церква заборонює якнайгостріше заключувати подружжя між двома охрещеними особами, з яких одна католицька, а друга належить до єретичної або нездвиненої секти; коли грозила б небезпека відступства католицького подруга й потомства, то таке подружжя заборонене вже самим Божим законом“ (Код. кан. пр., кан. 1060). Та хоч Церква, числячися з умовами часу, обставин і осіб

(але без порушення Божого права та по змозі усунивши різніми гарантіями небезпеку відступства), деколи не відмовляє розрешення від цих гострих принципів, то все ж трудно, щоб католицька сторона не потерпіла при тому якоїсь шкоди.

Звідси то сумний прояв, що діти з таких подруж часто відвертаються від віри, або дуже скоро попадають у ту релігійну байдужність, яку називають індіферентизмом, а він такий дуже близький невірству й безбожності. До того ж у мішаних подружжях багато тяжче довершується те оформлювання душ, яке має наслідувати те таїнство, яке Ми назвали таємним зєднанням Церкви з Христом.

Бо легко затрачується теж тісне споріднення душ, що як є знаком Христової Церкви, так і повинно бути знаком, прикрасою і славою християнського подружжя. Бо звичайно розривається або розвільнюється внутрішня звязь там, де в найвищих і остаточних справах, що їх почитає людина, тобто в вірі й релігійних практиках, панують розбіжні погляди й змагання. А з цього небезпека, що любов між подругами ослабає та розстроюється мир і щастя родинної спільноти, які впливають особливо з єдності серць. Бо, як уже перед стільки віками вирішило римське право: „Подружжя це звязь чоловіка й жінки й спільність усього життя та участь Божих і людських прав“ (Модестин [in Dig., lib. XXIII, II: *De ritu nuptiarum*], кн. I Правил).

Ми вже згадали, Достойні Брати, що найбільшою перешкодою для тієї встановленої Христом віднови й удосконалення подружжя, це легкість розводів, яка з дня на день зростає. Ба що більше, прихильники новопоганства, ненавчені сумною дійсністю, з кожним днем завзятіше нападають на святу нерозривність подружжя й на законодавство, що її оберігає, та добиваються допущення розводів, щоб заступити перестаріле законодавство новим, більше людським.

Вони наводять багато різних причин в обороні розводів; одні походять із особистих хиб чи провин, другі впливають із зовнішніх обставин (ті вони називають підметовими, а ці предметовими); вкінці все те, що утруднює і сприяє спільне родинне життя. А слухність тих причин і побажаних законів хочуть доказати в прерізний спосіб: наперед з уваги на добро обоїх подругів — коли одне невинне,

то може скористати зо свого права й опустити винного, а коли тяжко завинило, то повинно бути виключене із зв'язи, для другого немилої й вимушеної; далше з уваги на добро дітей, що або зовсім не мають правильного виховання, або з нього не мають хісна, бо дуже легко, згіршені спорами батьків або якимсь іншим лихим прикладом, сходять із дороги чесноти; вкінці з уваги на загальне добро суспільности, а воно вимагає знести ті подружжя, що вже не можуть виконувати свого природного обов'язку; а далше закони повинні давати розводи так на те, щоб перешкодити проступкам, яких справедливо треба побоюватися з такого співжиття, як і на те, щоб не виставляти щораз більше на посміховище судів і поваги законів, а це в той спосіб, що, щоб дістати побажаний розвід, подруги нарошне допускаються таких злочинів, за які суддя може по думці закону розв'язати подружжя, або нахабно говорять неправду перед суддею, що сам гаразд розуміє стан справи, та стверджують це кривоприсягою. Тому плетуть, що закони повинні бути достосовані до всіх цих вимог та до змінених умовин, прилюдної оцінки й устрою та обичаїв сучасних держав: та кожне зокрема, а вже тим більше все разом узяте мало б проречисто доказувати, що з деяких причин треба б допустити розводи.

Інші посунулися з подивугідною нахабністю ще далше та кажуть, що подружжя, як чисто приватну умову, треба лишити рішенню й волі договірних сторін, так як це буває в інших приватних умовах, а тому й можуть його з якої-небудь причини розв'язати.

Але ж, Достойні Брати, проти всіх цих божевільних поглядів стоїть та одна Божа заповідь, що її потвердив Христос у цілій повноті, та ніякі людські постанови ні приписи ні воля законодавців не можуть її ослабити: „Що Бог злучив, людина нехай не розлучає“ (Мат. 19, 6). А якщо б людина безправно розлучила, то це було б без значіння; то й справедливо, як це ми нераз бачили, сам Христос запевнив: „Кожний, хто відпускає свою жінку й жениться з іншою, перелюбство творить; а хто жениться з відпущеною від чоловіка, перелюб творить“ (Лук. 16, 18). А ці Христові слова відносяться до всякого подружжя, навіть до чисто природного й законного; бо кожному правдивому подружжю прислуговує та нерозривність, завдяки якій зовсім вийняте знід

рішення сторін та згід усякої світської влади все те, що торкається розв'язання подружнього вузла.

Та й треба пригадати торжественне рішення, яким Тридентський Собор під карою викляття осудив таке: „Хто твердив би, що з причини ереси, або прикрого співжиття, або нарошного опущення подруга можна б розірвати подружню зв'язь: нехай буде виклятий“ (сес. XXIV, гл. 5), та: „Хто твердив би, що Церква помиляється, коли навчала й навчає, що згідно з євангельською й апостольською наукою подружня зв'язь не може бути розірвана з причини перелюбства одного з подругів та що обоє, ба й невинна сторона, що не дала причини до перелюбства, не можуть заключити іншого подружжя, як довго живе другий подруг, та що творить перелюбство той, що відпустив невірну жінку та жениться з іншою, а так само й та, що покинула перелюбного чоловіка та виходить заміж за іншого: нехай буде виклятий“ (сес. XIV, гл. 7).

А що Церква не помилялася ні не помиляється, коли так навчала й навчає (а тому це зовсім певне, що подружньої зв'язи не можна розірвати навіть з причини перелюбства), то й ясно, що всякі інші, ще слабші причини, що то їх наводять на користь розводів, мають ще менше значіння та можна їх зовсім поминути.

А зрештою не трудно відперти тих трьох закидів, висунених угорі проти нерозривності подружньої зв'язи. Бо можна стримати всі ті прикрі наслідки й усунути небезпеки, якщо в таких безнадійних випадках дозволяється подругам на неповну розлуку, тобто таку, де подружня зв'язь лишається ціла й ненарушена, а яку передбачує й саме церковне право тими виразними словами канонів, що постановляють про розділ від ложа, стола й мешкання (Код. кан. пр., кан. 1128 і д.). Устійнення всіх причин і умовин такого розділу та способів його виконання й застережень, що забезпечували б виховання потомства й цілість родини та по змозі узгляднявали б усі труднощі, що впливають, чи то для подругів, чи для потомства, чи для самої суспільності, все це належить лише до церковного права, а тільки частина до світського права, а саме тільки цивільні наслідки цих справ.

Все те, що звичайно наводять на оборону нерозривної тривкості подружжя й чого Ми вище торкнулися, має до-

казову силу й там, де йде про виключення потреби й змоги розводів, і там, де йде про відмову права якійнебудь світській владі давати розводи; бо скільки знаменитих користей пливе з першого, то й стільки нещасть приходить із другого, дуже шкідливих так для одиниць, як і для всієї людської спільноти.

Вкінці, щоб знов ужити слів нашого Попередника, трудно описати, які великі вартості має в собі нерозривна подружня зв'язь та який великий посів лиха дозріває з розводів. Бо тут, де збережено ненарушну зв'язь, бачимо подружжя безпечні й певні, а там, де подружки можуть покинути одне другого й розвестися, подружні зв'язі бувають змінливі й непоковні тривожливими підозріннями. Тут взаємна прихильність і дивно утверджене скупчення всяких діб; а там усе те нужденно мізерне, задля самої змоги розводу. Тут найуспішніша поміч до збереження чистої вірності; а там шкідливі заохоти до невірності. Тут успішна безпека народження, опіки й виховання дітей; а там усе те zagrożене в своїх основах. Тут замкнений усякий доступ до незгодин між родинами й свояками; а там часта нагода до сварні. Тут зародки спорів можуть бути дуже легко здавлені, а там вони рясно й широко розсіяні. Тут щасливо привернена гідність і обов'язки жінки так у родинному як і суспільному житті; а там все це негідно потоптане, бо жінки наражені на небезпеку, що „чоловіки їх покинуть, якщо не піддадуться їхнім пожаданням“ (Лев XIII, Еяц. *Arcaum*, 10. II. 1880).

А що до заглади родини, щоб уже закінчити повними поваги словами Льва XIII, „до повалення могутності держав ніщо так не причинюється, як моральне зіпсуття, то й легкий висновок, що розводи це найбільший ворог родинного й державного гаразду: вони походять із зіпсованих обичаїв народів та, як доказує життєва практика, отвирають доступ найгіршим збоченням у приватному й прилюдному житті. Це лихо покажеться ще більше, коли зважити, що не буде такої вузди, яка могла б утримати розводи в певних, наперед обдуманих межах, якщо їх раз дозволиться. Без сумніву велика це сила — приклади, але ще більша — пристрасті; а під впливом цих спонук дійде певне до того, що жажда розводів буде щораз то більше розширюватися й охопить уми багатьох, як пошесть, або

струя після розірвання греблі“ (Енци. *Arcanum*, 10. II. 1880).

Тому, читаємо в цій Енцикліці, „якщо не зміняться ці змагання, то родини й людство все будуть у страсі, щоб нужденно не попасти в заколот та всякого роду розладдя“ (*Arcanum*, 10. II. 1880). А як це все було правдиво передсказане перед 50-ма літами, стверджує достатньо моральне зісuttя та занепад родини, що з дня на день зростає в тих країнах, які опанував комунізм.

III.

ОРУДНИКИ ВІДНОВИ ПОДРУЖЖЯ.

Досі Ми подивляли з почесною, Достойні Брати, задуми наймудрішого Сотворителя й Спасителя щодо людського подружжя та водночас боліли над тим, що сьогодні то тут, то там людські пристрасті, помилки й проступки ударемнюють і топчуть такі спасенні наміри Божої Доброти. То й випадає, щоб Ми з батьківською дбайливістю застановилися над винайденням відповідних орудників, що усунули б дуже шкідливі надужиття, які Ми нап'ятували, та привернули б усюди належну пошану подружжя.

Тут треба найперше пригадати ту найпевнішу правду, що її признає здорова філософія, а тим більше св. богословія, а саме: все, що відхилилося від належного ладу, дійде наново до первісного й відповідного своїй природі стану тільки тим способом, що верне до Божого права, за наукою Ангельського Вчителя (св. Тома Акв., *Summa theol.*, II-a, II-ae, q 91, a. 1—2), — зразку всякої правоти. Це підчеркнув слушно Наш покійний Попередник Лев XIII такими дуже важливими словами: „Це закон Божого Провидіння, що Божі й людські уладження для нас тим хосенніші й спасенніші, чим більше перебувають у цитоменному собі стані, цілі й незмінні, бо Творець усіх речей, Бог, знав добре, що причинюється до їхнього устрою й збереження, та всіх їх так упорядкував Своєю волею й гадкою, щоб кожна з них могла належно осягнути свою ціль. Та коли людська очайдушність і злоба хочуть змінити й закаламутити порядок речей, установлений з Божого Провидіння, то й наймудріші та найкорисніші встанови починають шко-

Поворот
до Божого
поняття

сіб присмирити, доки наперед сам розум не зложить своєму Творцеві покірної данини підданства й почеси, то й передовсім конечне те одне, щоб тих, що вяжуться святим подружнім вузлом, пронизувала наскрізь глибока підданість супроти Бога, яка формувала б всеньке їхнє життя та розум і волю наповнювала б найвищою почесною для Божої Величі.

То й справедливо та вповні в християнському дусі поступають ті душпастирі, що то, щоб подруги не ломили в подружжі Божих законів, заохочують їх передовсім до побожності й релігійних практик, щоб себе всеньких поручали Богові, ревно взивали Його помочі, часто приймали св. Тайни та все й усюди плекали й зберігали побожність і підданість супроти Бога.

А дуже помиляються ті, що легковажать собі й занедбують надприродні засоби та думають, що за поміччю світських наук і винаходів (як біології, науки про дідичність і т. п.) можна довести людей до того, що наложать вузди пожаданням тіла. Цим не хочемо сказати, що треба б легковажити дозволеними природними засобами; бо один Творець і природи і ласки — Бог, що дав людям і одного і другого роду дари для їхньої користі й добра. То й вірні зможуть і повинні користати з природних здобутків; але помиляються ті, що вважають їх за вистачальні до підтримання чистоти подружжя та приписують їм більшу успішність, ніж помочі надприродної благодати.

А це підчинення подружжя й обичаїв Божим законам про подружжя (бо без нього не може бути успішної віднови подружжя) вимагає, щоб усі могли легко, з цілою певністю і без нараження на помилки, пізнати ті закони. Авже ж усім ясно, скільки закралося б похибок та скільки помилок обезобразило б правду, якщо це полишено б тільки досліді природного розуму поодиноких людей, або приватним здогадом шукано б об'явленої правди. Коли це торкається багатьох інших моральних правд, то хіба найбільше про це треба пам'ятати в подружніх справах, де сила похотей може пірвати за собою крихку людську природу та легко її обманути й знівечити; а це тим більше, що при зберіганні Божого закону подруги деколи виставлені на важкі й довгі проби, на які, як знаємо з досвіду, слаба людина

Підчи-
нність
Церкві

покликується як на докази, що її нібито звільняють від зберігання Божого закону. То й до того, щоб людські уми просвічувало не якесь видумане й спотворене право, але пізнання правдивого й дійсного Божого закону, та кермувало їхніми обичаями, треба додати до підчинености й радого послуху супроти Бога ще й щирий і покірний послух супроти Церкви. Бо сам Христос Господь установив Церкву вчителькою правди також і в тих речах, що їх предметом керма й лад обичаїв, хоч багато в цьому такого, що доступне й самому людському розумові. Бо як у природних правдах віри й обичаїв Бог додав до світла розуму обявлення, щоб „і в туземному стані всі могли легко, з цілою певністю та без жадної домішки помилок пізнати“ (Ватик. Соб., сес. III, гл. 2) те, що правильне й правдиве, так і для тієї самої ціли встановив Церкву сторожем і вчителькою усієї правди про віру й обичаї; тому то вірні повинні її слухати та підчинити їй свої уми й серця, щоб оберектися перед помилками розуму й зіпсуттям обичаїв. А щоб самі себе не позбавили тієї такої щедрої Божої помочі, то й повинні виявляти цей послух не тільки торжественним рішенням Церкви, але й у відповідній мірі також постановам і рішенням, які осуджують деякі гадки як небезпечні або погубні (пор. Ватик. Соб., сес. III, гл. 4; Код. кан. пр., кан. 1324).

Тому нехай вірні вважають, щоб і в подружніх справах, сьогодні так широко обговорюваних, не занадто довіряли свому осудові та не дали себе звести фальшивій свободі людського розуму або т. зв. „автономії“. Бо не має нічого спільного з християнським іменням той, хто так зухвало довіряє свому розумові, що признає тільки те, що сам пізнав із внутрішньої звязи речей, а Церкву, покликану Богом до навчання й кермування всіми народами, вважає за менше обзнайомлену з новітніми питаннями й напрямками, або годиться й підчиняється тільки тим правдам, які вона, як Ми сказали, проголосила торжественно, так гейби він міг мати слушне переконання, що інші церковні рішення в справах віри й обичаїв або помилкові або замало обосновані. А навпаки, це прикмета всякого правдивого християнина, чи то освіченого чи з простолюдія, що в справах віри й обичаїв радо піддається кермі й прововоді Христової Церкви, виконуваному Найвищим Пастирем Римським Папою, яким кермує сам Господь наш Ісус Христос.

Коли ж усе мусить нагнутися до Божого закону й намірів, щоб наступила загальна й тривка обнова подружжя, то й це дуже важне, щоб вірні були поучені: словом і письмом, не раз і поверховно, але часто й основно, ясними й важкими доказами — так, щоб ті правди порушили розум і дійшли до серця. Нехай вони знають і часто про те роздумують, яку премудрість, святість і доброту виявив Бог в установі подружжя й утвердженні його святими законами, а тим більше в вивищенні його до достоїнства Тайни, завдяки якій для християнських подругів стоїть отвором таке обильне джерело ласк, щоб вони могли в чистоті й вірності служити високим цілям подружжя для добра й користі власної, своїх дітей, держави та всієї людської спільноти.

Справді, коли сьогоднішні руїники подружжя вживають усіх зусиль, щоб викладами й часописами, книжками й брошурами та безліччю інших способів викривити уми, зіпсувати серця, виставити на глум подружжя та виславляти навіть найпоганіші проступки, то тим більше ви, Достойні Брати, яких „Св. Дух постановив єпископами, щоб пасти Церкву Божу, що її придбав власною кров'ю“ (Дія. 20, 28), мусите напружити всі сили, щоб і ви самі і за посередництвом доручених вам священників та й добре дібраних мирян такої Нам побажаної й Нами поручуваної Католицької Акції, покликаних до помочі єрархічного апостольства, протиставили в усякий спосіб помилкам правду, гідотному проступкові блиск чистоти, неволі пожадань свободу Божих синів (пор. Йо. 8, 32 і д.; Гал. 5, 13), нечесній легкості розводів тривкість питоменної в подружжі любови та досмертне збереження складеної вірності.

Наслідком цього буде те, що вірні з цілої душі дякуватимуть Богові, що Його приказ їх вяже та гейби змушує їх якнайбільше цуратися всякого обожування тіла й ганебної неволі похотей; та й дуже страхатися й усім зусиллям волі відвертатися від тих богохульних видумок, які на ганьбу людської гідности сьогодні вихвалюють словом і письмом під назвою „ідеального подружжя“, а які з того ідеального подружжя роблять „здеправоване подружжя“, як про це вже цілком слушно сказано.

Це спасенне поучування про християнське подружжя та релігійні вказівки будуть далекі від того фізіологічного освідомлювання, що ним у наших часах хотять прислужити-

тися деякі з тих, що себе бундючно називають обнови-
телями подружнього життя та багато говорять про ці фізіо-
логічні справи, а радше вчать, як безпечно грішити, а не
чесноти чисто жити.

Тому й з цілого серця, Достойні Брати, приймаємо за
власні слова Нашого покійного Попередника Льва XIII,
якими він звернувся до Єпископів усього світа в своїй Ен-
цикліці про християнське подружжя: „Старайтеся, скільки
лише своєю працею чи повагою можете досягнути, щоб по-
вірені вашій опіці народи зберегли цілу й незіпсовану на-
уку, яку передав Христос Господь і товмачі небесної волі —
Апостоли та яку переховала вірно Католицька Церква
й приказала вірним зберігати по всі часи“ (Енци. *Arcanum*,
10. II. 1880).

Память
про таїн-
ственный
характер

Але й найкраще поучення Церкви ще не вистачає, щоб
подружжя наново узгіднити з Божим законом; бо хоч по-
други і знали б науку про християнське подружжя, то все ж
до того мусить долучитися ще їхня сильна воля зберігати
святі Божі й природні закони щодо подружжя. Отже хоч би
не знать що тверджено й пропаговано словом чи письмом,
для подругів нехай непохитно й постійно буде таке святе
й щоденне правило в усьому, що відноситься до подружжя,
триматися без ніякого вагання Божих приписів: все спо-
магаючи себе взаємною любов'ю, зберігаючи вірність чи-
стоти, не порушуючи сталости звязи, користаючи все по
християнськи й мірно з набутих у подружжі прав, голов-
но в перших часах по заключенні подружжя, щоб кожне з них
призвичаювалося до здержливості та тим легше могло
стриматися, якщо б часом пізніше цього вимагало по-
ложення.

А в зробленні, збереженні й виконанні цієї сильної
постанови дуже їм допоможе часте роздумування над
своїм станом та трудолюбна пам'ять про прийняту
Тайну. Нехай усе собі пригадують, що вони до обов'язків
і гідності свого стану неначе посвячені та скріплені Тай-
ною, а хоч її успішна сила не витискає таїнственного зна-
мени, то все ж безпереривно триває. Тому нехай роздуму-
ють над повними справжньої потіхи словами св. Кардинала
Роберта Беллярміна, що з іншими великими богословами так
по Божому думає й пише: „На Тайну подружжя можна за-

дивлятися в двоякий спосіб: в перший, коли воно стається; в другий, коли воно вже сталося і триває, бо ця Тайна подібна до Евхаристії, яка є Тайною не тільки тоді, коли стається, але й тоді, коли триває; бо доки подружки живуть, їхня зв'язь є все Тайною Христа й Церкви“ (св. Роб. Белларм., *De controversiis*, t. III, *De Matr.*, controvers. II, гл. 6).

Та щоб ласка цієї Тайни виявила всю свою силу, повинні подружки, як Ми вже підчеркнули, долучити своє зусилля, а воно полягає на тому, щоб по найкращій змозі працювати ревно над виконанням своїх обов'язків. Бо як у природному ладі люди мусять власною працею і трудом вправляти Богом дані здібності, щоб вони виявили цілу свою видатність, та занедбані не дають ніяких вислідів; так і люди мусять власним зусиллям і трудом вправляти сили ласки, що спливають із Тайни на душу та в ній лишаться. То й нехай подружки не занедбують таїнственої ласки, що є в них (пор. I Тим. 4, 14); але забравшись до ревного хоч і важкого виконання своїх обов'язків, нехай з дня на день зазнають успішнішої сили цієї ласки. А коли нераз відчують занадто великий тягар свого положення й трудів, нехай не попадають в одчай та нехай знають, що це до них в деякій мірі звернене те, що св. Апостол Павло писав про Тайну Священства до найлюбішого ученика Тимофея, що впадав під тягарем трудів і зневаг: „Нагадую тобі, щоб ти розгрівав ласку, що в тобі через положення моїх рук. Бо Бог не дав нам духа страху, але сили й любови й тверезости“ (II Тим. 1, 6—7).

Але це все, Достойні Брати, в великій мірі залежить Приготова від належної приготовки подругів, так дальшої, як і ближчої. Бо того не можна заперечити, що міцна основа щасливого подружжя й заклада нещасливого твориться й повстає в душах молодців і дівчат вже в дитячому й молодечому віці. Бо треба побоюватись, щоб ті, що перед подружжям шукали в усьому себе й своїх приємностей та потурали своїм пристрастям, не були і в подружжі такі, які були перед подружжям; та щоб вкінці не мусіли жати того, що посіяли (пор. Гал. 6, 9) — а саме внутр дому смуток, жаль, взаємну погорду, сварки, заздрість, неохоту до спільного життя — і щоб уже, що найважливіше, не найшли себе самих зо своїми невготаними пристрастями.

То й нехай женихи приступають з добрими намірами й відповідною приготовою до заключення подружжя, щоб могли в непригожих переживаннях себе взаємно спомагати, а ще більше допомагати собі в змаганнях про спасення душі та в перетворенні внутрішньої людини до міри віку Христової повноти (пор. Єфес. 4, 13). А воно причиниться до того, що батьки будуть для любих дітей такі, які з Божої волі повинні бути для потомства, а саме батько буде справді батьком, а мати справді матір'ю; а завдяки жертвенній любові й невтомній дбайливості домашнє огнище, мимо важкої нужди, і на цій долині сліз стане для дітей гейби відблиском того приємного раю, в якому Творець людського роду помістив перших людей. З цього буде й такий наслідок, що й синів зможуть легше виховати на звершених християн, що надихають їх духом Католицької Церкви та вицелять у них ту шляхетну любов до батьківщини, якої вимагає від нас справедливість і послух.

Тому й ті, що думають про заключення в майбутньому святого подружжя, й ті, що їм доручене виховання молоді, нехай дуже стараються приготувати щастя й оберігати перед нещастями та пригадувати собі те, що Ми поручили в Нашій Енцикліці про виховання: „То й від дитинства треба стримувати лихі нахили, а добрі зміцнювати, а передовсім треба просвічувати розум Божою наукою й скріпляти волю надприродними орудниками благодати, бо без цього не можна ані опанувати пристрастей, ані дійти до виховного ідеалу Церкви, яку Христос так щедро вивінував і в Божу науку і в Тайни, щоб була успішною вчителькою всіх людей“ (Енцикл. *Divini illius Magistri*, 31. XII. 1929).

А до ближчої приготовки доброго подружжя належить старанний вибір подруга; бо від цього головню залежить, чи майбутнє подружжя буде щасливе, чи ні, бо подруг може бути для другого або великою поміччю у християнському співжитті, або великою небезпекою й перепоною. То й щоб женихи не каралися усе життя за свій нерозважний вибір, повинні поважно застановитися, заки виберуть особу, з якою пізніше на все мають жити; а в цій застанові нехай памятають передовсім про Бога й правдиву християнську віру, далі нехай беруть на увагу добро своє власне, другого подруга й майбутнього потомства та й добро суспільности

й держави, яке впливає з подружжя неначе зо свого джерела. Нехай ревно просять Божої помочі, щоб вибрали згідно з християнською вторинністю, а не під впливом сліпої й неопанованої пристрасти та не тільки з жажди зиску або іншої нешляхетної причини, а тільки з правдивої й чистої любови та щирого привязання до майбутнього подруга; зрештою нехай шукають у подружжі тих цілей, задля яких його Бог установив. Вкінці нехай не занедбають у справі вибору подруга засягнути вторинної ради батьків і нехай їм собі не легковажать, щоб могли покористуватися їхнім досвідом та вберегтися перед шкідливою помилкою й, вступаючи в подружжя, щоб тим обильніше зазнали благословення четвертої Божої заповіді: „Шануй свого батька й матір (це перша заповідь з обітницею), щоб тобі було добре та щоб довго прожив на землі“ (Єфес. 6, 2—3; пор. Ісх. 20, 12).

А що нераз докладне виповнення Божих заповідей й подружжя чеснота зустрічає в тому труднощі, що недостаток у домашньому господарстві й дошкульний брак матеріальних засобів пригнітає подругів, то й конечно треба в можливо найкращий спосіб зарадити їхнім потребам.

Найперше треба цілим зусиллям змагати до того, що вже мудро поручив був Наш Попередник Лев XIII (Енцикл. *Rerum novarum*, 15. V. 1891), а саме, щоб господарські й суспільні відносини в державі були так налаштовані, щоб усі батьки родин могли заробити стільки, скільки треба на утримання себе самих, жінки й дітей, і це відповідно до стану й місця: „бо достойний робітник своєї нагороди“ (Лук. 10, 7). Відмовити їм або зменшувати це велика несправедливість та зарахована св. Письмом між найважчі гріхи (пор. Второз. 24, 14—15); а й не можна визначувати таких малих винагород, що в даних обставинах не вистачали б на прожиток родини.

Та й треба старатися, щоб і самі подруги на довго перед вінчанням думали про стримання або бодай зменшення пізніших труднощів і життєвих тягарів та щоб училися від досвідчених людей, як би це досягнути і успішно і чесно. Та й треба подбати, щоб, як самі собі не вистачатимуть, злучений труд людей такого самого стану та приватні встанови й публичні організації забезпечили їм найконечніше до прожитку (пор. Лев XIII, Енци. *Rerum novarum*, 15. V. 1891).

Суспільна
поміч

Коли ж усе те, що Ми сказали, не могло б запевнити утримання родині, особливо численній або навіщеній недугами, то християнська любов ближнього рішуче вимагає, щоб християнське милосердя доповнило те, чого бідним бракує, щоб головню багаті помагали вбогим, щоб ті, що опливають у достатках, не робили зайвих видатків або й не гайнували майна, але щоб обернули його на підтримку життя і здоров'я тих, що то не мають і конечних речей. Хто дасть Господеві в убогих щось зо свого, той дістане дуже щедру нагороду від Господа, коли прийде судити світ; хто поступить інакше, терпітиме кару (пор. Мат. 25, 34 і д.). Не дарма впоминає Апостол: „Хто мав би достатки цього світа, а бачив свого брата в потребі та замкнув би перед ним своє серце: як перебуває в ньому Божя любов?“ (І Йо. 3, 17).

А як приватна поміч не вистачає, то це обов'язок публичної влади доповнити недостатні зусилля приватних людей особливо в такій важливій для добра загалу справі, як відповідне положення родин і подругів. Бо коли родини, головню обдаровані численною дітворою, не мають відповідних помешкань; коли чоловік не може найти праці й хліба; коли речі першої потреби можна набути тільки за високу ціну; коли й мати мусить із конечности й біди заробляти власною працею, з немалою шкодою для домашнього господарства; коли вона в звичайних або й надзвичайних клопотах материнства не має відповідної харчі, ліків, помочі досвідного лікаря і тому подібного: то кожний бачить, якщо подруги попадуть в одчай, яке це важке для них родинне співжиття й зберігання Божих заповідей та які шкоди можуть із цього вийти для публичної безпеки, для добра й існування самої держави, коли тих людей доведеться до такого стану розпачі, що вже нічого не мають стратити, а тому багато для себе надіються із загального перевороту.

Тому керманичі держав і ті, що їм довірено дбати про добро загалу, не можуть занедбувати конечних потреб подругів і родин, коли не хочуть зробити тяжкої шкоди державі й загальному добру; то й у законодавстві та при укладанні бюджету повинні пам'ятати про влегшення долі вбогих родин і вважати це за найважливіше завдання в виконуванні своєї влади.

При цій нагоді не без глибокого жалю завважуємо, що

сьогодні часто буває так, що з виверненням належного ладу матері й незакозанні діти дуже легко дістають значну й обильну поміч (зрештою їх треба спомагати, хоч би тому, щоб виминути більших шкід), а законним її або відмовляють, або дають таку скупку, що виглядає неначе б її вимусили від нерадих.

Та державна влада, Достойні Брати, дуже заінтересована в тому, щоб добре забезпечити подружжя й родину не тільки під матеріальним оглядом, але й у тому, що слушно називаємо добрами душі: щоб постановлено й вірно зберігано такі закони, які захищали б подружню вірність і взаємну поміч подругів, бо історія вчить, що добро держави й дочасне щастя громадян не може бути безпечне й лишитись незаторкнене там, де захитана його основа, себто добрий моральний устрій, та де проступки громадян засипають джерело, що з нього випливає суспільність, тобто подружжя й родину.

Та збереження морального ладу не забезпечують ні зовнішні засоби держави, ні карі, ні краса чесноти, ні konieczність, що примушує людей, а треба додати й релігійний авторитет, що просвічував би розум правдою, кермував би волею та зміцнював би людську неміч поміччю Божої благодати, а цим авторитетом тільки Церква, заложена Ісусом Христом. Тому й усіх, що виконують у державі верховну владу, дуже закликаємо у Господі до згоди й приязни з Христовою Церквою, щоб спільними зусиллями й трудами обох можна було відбити страшні шкоди, які загрожують так Церкві як і державі від очайдушної пустоти, що вдирється в подружжя й родини.

Бо світські закони можуть у великій мірі влегшити дуже важке завдання Церкви, якщо в своїх приписах узгодять те, що приказує Божий і церковний закон, та непослушних каратимуть. Бо бувають і такі, що або вважають для себе за дозволене й по моральному закону те, що дозволяють державні закони, або чого не переслідують карами, або й проти своєї совісти допускаються того ділом, бо ні Бога не бояться, ні не мають чого побоюватися від світських законів; звідсіль часто приносять загибель і самим собі й іншим.

З цієї співпраці з Церквою не вийде ніяка небезпека

Співпраця держави з Церквою

чи вкорочення для прав і цілості держави; бо зайве й пусте всяке таке підозріння й страх, як це вже зясував Лев XIII: „Ніхто не сумнівається, що Основник Церкви, Ісус Христос, бажав, щоб церковна влада була окрема від світської та щоб кожна з них була вільна й свободна в виконанні своїх справ; але з тим застереженням, щоб між ними була співпраця і згода, що зрештою добре для обох та корисне для всіх людей... Коли світська влада в дружніх взаєминах зо святою церковною владою, то мусить із цього вийти велика користь для обох. Бо гідність першої побільшується та під проводом віри вона ніколи не спроневірється справедливості: а друга дістає опіку й оборону для добра вірних“ (Енцикл. *Arcanum*, 10. II. 1880).

Так то, щоб навести свіжий і світлий приклад, по справедливості й по Христовому закону дійшло справді до того, що в торжественному договорі між Апостольським Престолом і Королівством Італії також і в подружніх справах досягнуто мирну згоду й постановлено дружню співпрацю, згідно зо славною історією й старинною та освяченою традицією італійського народу. А саме в Лятеранському договорі читаємо такі постанови: „Італійська Держава хоче повернути подружній установі, що є основою родини, таке достоїнство, яке відповідало б традиціям народу, а тому признає громадянську правосильність Тайні подружжя, унормованій канонічним правом“ (Конкорд., ст. 31: A. A. S. XXI [1929], стор. 290); а до цієї засади й основи пізніше долучено дальші уступи спільної умови.

Цей факт може служити всім за приклад і доказ, що навіть у наших часах (коли, на жаль, так часто проповідують повне відділення держави від Церкви, ба й від усякої релігії) може і одна і друга верховна влада без ніякого порушення своїх прав і суверенности злучитися й зединитись у взаємній згоді й дружньому порозумінні для спільного добра обох спільнот та обі можуть спільно дбати про подружжя і тим заздаледідь стримати від християнських подруж шкідливі небезпеки, або й навислу вже загрозу.

А все те, що Ми тут з вами, Достойні Брати, ведені настирською дбайливістю, пильно розважили, треба з християнською проворністю в відповідний спосіб проголосити й вияснити всім любим синам, дорученим вашій особливій

опіці, скільки їх не було б у великій Христовій сім'ї, щоб усі пізнали здорову науку про подружжя, щоб дбайливо береглися небезпек, які приготували для них ширителі хибної науки, та головню, „щоб відпекалися безбожності й світських похотей, і щоб жили тверезо, праведно й побожно на цьому світі та вижидали блаженої надії й приходу слави великого Бога й Спаса нашого Ісуса Христа“ (Тит. 2, 12—13).

То й нехай дасть всемогучий Отець, від котрого має назву всяке вітцівство на небі й на землі“ (Єфес. 3, 15), що зміцнює немічних та підносить на душі слабих і боязких; нехай дасть Христос, Господь і Спас, „установитель і удосконалитель шанобливих Тайн“ (Трид. Соб., сес. XXIV), що хотів, щоб подружжя було та вчинив його таїнственным образом Своєї невисказаної злуки з Церквою; нехай дасть Св. Дух, Бог Любов, світло серць і міць духа, щоб те, що Ми виложили в цій Нашій Енцикліці про св. Тайну подружжя, про дивну Божу волю й закони щодо нього, про помилки й небезпеки, що йому грозять, та про засоби безпеки перед ними — усі зрозуміли своїм умом, прийняли радою волею й за Божою поміччю перевели в життя та щоб завдяки тому знову зацвіла в християнських подружжях у цілій повноті Богові посвячена плідність, несхитна вірність, ненарушна тривкість, святість присяги й обильність ласк.

А щоб Бог, Датель усяких ласк, від котрого походить усяке хотіння й виконання (Фил. 2, 13), у Своїй доброті й всемогучості зволив це вчинити й дати, то й Ми, заносючи покійно гарячі молитви перед Престол Його ласки, уділяємо вам, Достойні Брати, та дорученому вашій невтомній і сторожкій опіці духовенству й народові Наше Апостольське Благословення, як завдаток обильного благословення Всемогучого Бога.

Дано в Римі у св. Петра, дня 3 місяця грудня, року 1930, а Нашого Понтифікату девятого.

ПІЙ ПАПА ХІ.

тис. 1-го 35 коп (1986)

Р
Л 6043

9472

СВ. ОТЦЯ ПІЯ ХІ

ЕНЦИКЛІКА

ПРО

ХРИСТІАНСЬКЕ ПОДРУЖЖЯ

(DE MATRIMONIO CHRISTIANO)

2-е ВИДАННЯ

Л Ї В І В

1 9 3 7

НАКЛАДОМ ГРЕКО-КАТ. МИТРОПОЛИЧОЇ КОНСИСТОРІЇ